

Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων στις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ-ελληνική νομοθεσία (2003) και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ (2003 και 2004) για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό

The Principle against Censorship and the Protection of Minors in Libraries in Greece and the US-Greek Legislation (2003) and US Supreme Court decisions (2003 and 2004) on the Control of Access to Pornographic Material in the Internet

Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη
Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Maria Canellopoulou-Bottis
Ionian University

Περίληψη

Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας είναι μια βασική αρχή της δεοντολογίας της βιβλιοθηκονομίας, αλλά μπορεί να κάμπτεται σε ορισμένες περιπτώσεις, για λόγους όπως η ανάγκη προστασίας των ανηλίκων χρηστών. Στον νέο ελληνικό Κανονισμό Λειτουργίας Δημοσίων Βιβλιοθηκών του 2003, προβλέπονται περιπτώσεις κατά τις οποίες συγκεκριμένο υλικό δεν πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στις πηγές μιας βιβλιοθήκης. Καμία συγκεκριμένη αναφορά, όμως, δεν γίνεται με τον Κανονισμό στις δυνατότητες της βιβλιοθήκης να ελέγξει, για τους ίδιους λόγους που ελέγχει το υλικό που παραγγέλνει κατά τον Κανονισμό κλπ, και την πρόσβαση των ανηλίκων χρηστών της σε ιστοσελίδες του Διαδικτύου.

Αντίθετα, στις ΗΠΑ, με την απόφαση *American Library Association v. US* του 2003, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ έκρινε, κατά πλειοψηφία, ότι ο νόμος ο οποίος απαγορεύει τη χρηματοδότηση των βιβλιοθηκών από ομοσπονδιακές πηγές χρημάτων, εάν οι βιβλιοθήκες δεν εγκαταστήσουν τεχνολογικά μέτρα εμπλοκής της πρόσβασης σε ιστοσελίδες με πορνογραφικό υλικό, είναι συνταγματικός. Μετά από έναν χρόνο περίπου, το 2004, και σε αμφίβολη συμβατότητα με την απόφαση *ALA v. US*, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε (πάλι κατά πλειοψηφία) αντισυνταγματικό τον νόμο 'Child On Line Protection Act', ο οποίος απειλούσε με ποινές όσους δημοσίευαν στο Διαδίκτυο πορνογραφικό υλικό, που μπορεί να βλάψει τους ανηλίκους (*Aschcroft v. American Civil Liberties Union*, 2004).

Η εισήγηση αναλύει τα παραπάνω νομοθετικά κείμενα και εξετάζει κατά πόσο οι βιβλιοθήκες στην Ελλάδα νόμιμα μπορούν (ή και εάν οφείλουν) να ελέγχουν την πρόσβαση των ανηλίκων χρηστών τους σε υλικό του Διαδικτύου, το οποίο μπορεί να αποβεί βλαπτικό για αυτούς.

Λέξεις-κλειδιά: Λογοκρισία-ανήλικος-κανονισμός λειτουργίας βιβλιοθηκών-διαδίκτυο-τεχνολογικό φίλτρο διαδικτύου-πορνογραφία-ελευθερία έκφρασης-Νόμος Προστασίας Ανηλίκων στο Διαδίκτυο-συνταγματικότητα

Abstract

The principle of intellectual freedom and the principle of the prohibition of censorship in libraries is a fundamental principle of librarianship. This principle, though, has also some exceptions, in certain cases, for example, where there is need to protect minors from harm. In the latest Greek Regulation of the Operation of Public Libraries, 2003, there are some cases where censorship is allowed, but there is no provision implementing the control of the kind of material minors may access in the Internet services provided by the Library.

In the US, however, under American Library Association v. US, a decision of 2003, the Supreme Court held (majority vote) that the statute prohibiting the funding of libraries through federal sources, when these libraries have not established technological filters to control the access to pornographic material, was constitutional. After one year, in 2004, under Ashcroft v. American Civil Rights Union II, the Supreme Court held, quite conversely to ALA v. US, that the statute 'Child On Line Protection Act', a statute threatening severe penalties those who published in the Internet material potentially harmful to minors, was unconstitutional.

The paper aims at presenting the above issues in some detail and examine whether Greek libraries may legitimately (or should) control with technological filters the access of minors to potentially harmful pornographic material in the Internet within their premises.

Keywords: Censorship-minor-regulations of library operation-Internet-technological internet filters-pornography-freedom of speech- Child Online Protection Act-constitutionality

Η ελευθερία της πληροφόρησης έχει αναχθεί σε βασική συνταγματική αρχή στην Ελλάδα (Σ5Α παρ. 1 και 2), δεσμεύοντας όχι μόνο το κράτος, αλλά και τους ιδιώτες, στις έννομες σχέσεις στις οποίες προσιδιάζει το ατομικό αυτό δικαίωμα στην πληροφορία. Ειδικά για τη λογοκρισία και τη βιβλιοθηκονομία, κατά τον ελληνικό Κώδικα Λειτουργίας Δημοσίων Βιβλιοθηκών ορίζεται ήδη στο άρ. 1 ότι 'η βιβλιοθήκη προωθεί χωρίς πολιτικές, φυλετικές ή άλλες διακρίσεις τη γνώση, την πληροφορία, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό' (αρχή που αφορά, βέβαια, την συνταγματική αρχή της ισότητας, αλλά και την ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφορία). Από την άλλη μεριά, δεν υπάρχει μέσα στον Κανονισμό αυτό ρητά εγγεγραμμένη η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας, όπως αυτή που βλέπουμε πχ στον Κώδικα Δεοντολογίας της Ένωσης Αμερικανικών Βιβλιοθηκών (American Library Association, δεύτερη αρχή). Η Ένωση Αμερικανικών Βιβλιοθηκών αναφέρεται σταθερά στο δικαίωμα κάθε ατόμου να ζητά και να λαμβάνει πληροφορίες από όλες τις διαφορετικές απόψεις για κάθε θέμα χωρίς περιορισμό, ενώ προβλέπει την ελεύθερη πρόσβαση σε κάθε έκφραση ιδεών, μέσω των οποίων όλες οι πλευρές ενός ζητήματος, κινήματος ή αγώνα περιγράφονται, χωρίς περιορισμούς. Στον ελληνικό Κανονισμό προκύπτει, αντίθετα, από το άρ. 2.1.2. ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, η βιβλιοθήκη *οφείλει* να αποφεύγει ορισμένο υλικό: 'πρέπει να κάθε τρόπο να αποφεύγεται παντός είδους υλικό που έχει προφανή σκοπό το θρησκευτικό προσηλυτισμό, την πολιτική προπαγάνδα, την υποβολή μίσους, την προσβολή συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού και την εμπορική κερδοσκοπία'. Επίσης, η βιβλιοθήκη βαρύνεται και με τη διασφάλιση του υλικού της από την οποιαδήποτε

ένταξη περιεχομένου προσβλητικού προς τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Είναι πιθανό, βέβαια, να κρίθηκε ότι, λόγω της συνταγματικής αρχής της απαγόρευσης της λογοκρισίας, δεν υπήρχε ανάγκη να επαναληφθεί αυτή στον Κανονισμό. Η προσοχή με την οποία, όμως, δηλώθηκε με τη διάταξη 2.1.2 πως σε ορισμένες περιπτώσεις, υπάρχει υποχρέωση, ουσιαστικά, αποφυγής υλικού, μπορεί να σηματοδοτεί μια διαφορετική στάση του έλληνα νομοθέτη από εκείνη του αμερικανού, σε σχέση με τη λογοκρισία και τη βιβλιοθηκονομία. Η διαφορετικότητα, πάντως, των αμερικανών σε σύγκριση με την Ευρώπη, ως προς το ζήτημα της λογοκρισίας, έχει ήδη παρατηρηθεί στη διεθνή βιβλιογραφία (Buchanan: 2004 : 3).

Σε κάθε περίπτωση, δεν υπάρχει πρόβλεψη στον ελληνικό Κανονισμό Λειτουργίας των Βιβλιοθηκών ειδικά για το ζήτημα της λογοκρισίας και την πρόσβαση στο διαδίκτυο. Ορίζεται ότι η βιβλιοθήκη δίνει στην κοινότητα που εξυπηρετεί τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο από το χώρο της (άρ. 4.4). Η πρόσβαση ορίζεται από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας της βιβλιοθήκης, τις συνδρομές της σε πηγές πληροφόρησης, τις οδηγίες που αφορούν την επιλογή του υλικού και τους περιορισμούς χρήσης που μπορεί να επιβάλλει η βιβλιοθήκη. Από το άρ. 4.4 προκύπτει ότι ο Κανονισμός αφήνει μια ευχέρεια στις βιβλιοθήκες να ελέγξουν, πιθανώς, την πρόσβαση των χρηστών σε σελίδες του διαδικτύου, οι οποίες εάν ήσαν βιβλία ή άλλο υλικό, θα ενέπιπταν στο 'απαγορευμένο' κατά τον Κανονισμό, υλικό.

Σε σχέση όμως με το ειδικό ζήτημα 'ανήλικοι και πρόσβαση σε πορνογραφικό υλικό στο διαδίκτυο από υπολογιστές στις δημόσιες βιβλιοθήκες στην Ελλάδα' (θέμα που προκάλεσε τόση αναστάτωση στις ΗΠΑ, όπως περιγράφεται κατωτέρω) πρέπει να παρατηρήσουμε τα εξής:

α. Ότι δεν υπάρχει ανάμεσα στο 'απαγορευμένο' υλικό της βιβλιοθήκης, κατά τον Κανονισμό, συγκεκριμένη και ειδική πρόβλεψη (απαγορευτική) για το πορνογραφικό υλικό-όχι ειδική πρόβλεψη μόνο για την πρόσβαση στο διαδίκτυο, αλλά ούτε ειδική και για τα βιβλία, περιοδικά κλπ της βιβλιοθήκης.

β. Ότι πολύ δύσκολα μπορεί να ερμηνεύσει κανείς τους όρους του 'απαγορευμένου' αυτού υλικού, κατά τον Κανονισμό, σαν να έχουν σχέση με πορνογραφία (οι λέξεις 'προσηλυτισμός', 'προπαγάνδα', 'υποβολή μίσους', 'εμπορική κερδοσκοπία', 'υλικό προσβλητικό για τα άτομα με ειδικές ανάγκες', δεν έχουν, λογικά, σχέση με το πορνογραφικό υλικό, αλλά αναφέρονται σε άλλου είδους κειμένων κλπ)

γ. Ότι επομένως, εάν οι βιβλιοθήκες στην Ελλάδα υποχρεούνται ή δικαιούνται να ελέγχουν την πρόσβαση στο διαδίκτυο των ανηλίκων σε πορνογραφικό υλικό, θα πρέπει να κριθεί νομικά με προσφυγή σε διατάξεις εκτός του Κανονισμού λειτουργίας των βιβλιοθηκών.

Πριν επιχειρηθεί, όμως, μια ανάλυση της νομικής αντιμετώπισης του ζητήματος στην Ελλάδα, έχει ενδιαφέρον να δούμε τι έχει συμβεί μέχρι σήμερα στις ΗΠΑ, όπου μέχρι σήμερα σχετικές δικαστικές υποθέσεις, πολύ σημαντικές, έχουν κριθεί και από το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ.

1. Οι πρώτες νομικές προσπάθειες ελέγχου πρόσβασης ανηλίκων σε πορνογραφικό και άλλο υλικό στις ΗΠΑ

Η αμερικανική κυβέρνηση είχε προσπαθήσει και πριν από τον νόμο Child Online Protection Act να ελέγξει με νόμο τις διαδικτυακές μεταδόσεις πληροφοριών, με τον παλαιότερο νόμο Communications Decency Act του 1996. Με τον νόμο αυτόν, η εν γνώσει του αποστολέα μετάδοση μέσω διαδικτύου αναξιοπρεπών ή αισχρών μηνυμάτων προς κάθε λήπτη κάτω των 18 ετών συνιστούσε ποινικό αδίκημα (με ποινές μέχρι 2 έτη φυλάκισης και πρόστιμα μέχρι \$250.000). Επίσης, απαγορευόταν η εν γνώσει του αποστολέα μετάδοση ή παράθεση σε πρόσωπο κάτω των 18 ετών κάθε μηνύματος το οποίο, στο περιεχόμενό του, εκθέτει ή περιγράφει με όρους εξαιρετικά προσβλητικούς κατά τα σύγχρονα κριτήρια της κοινότητας, σεξουαλικές ή αφοδευτικές δραστηριότητες ή όργανα κλπ. Η απόδειξη ότι ο αποστολέας είχε προσπαθήσει, με καλή πίστη, να εμποδίσει την πρόσβαση σε αυτό το υλικό με αποτελεσματικές πράξεις, όπως με το να ζητά πιστοποίηση της ηλικίας (με τη λήψη στοιχείων της πιστωτικής κάρτας, για παράδειγμα ή με έναν αριθμό πιστοποίησης ενηλικότητας που διατίθεται μέσω διαδικτύου) ήταν λόγος απαλλαγής από κάθε ευθύνη. Ο στόχος του νόμου ήταν να εμποδίζεται η πρόσβαση των ανηλίκων σε πορνογραφικές ιστοσελίδες. Μέσα σε οκτώ ημέρες από την ψήφιση του νόμου, είκοσι ενδιαφερόμενοι φορείς έκαναν αίτηση ασφαλιστικών μέτρων και σταμάτησαν προσωρινά την εφαρμογή του νόμου. Εκτός άλλων, η προϋπόθεση ‘αναξιοπρεπή μηνύματα’ κρίθηκε αμέσως τόσο αόριστη, ώστε να μην επιτρέπεται να ποινικοποιηθεί η σχετική πράξη μετάδοσης. Ακολούθησαν και άλλες προσφυγές κατά της συνταγματικότητας του νόμου αυτού, από τις γνωστές οργανώσεις προστασίας ατομικών δικαιωμάτων στις ΗΠΑ όπως η American Civil Liberties Union κλπ. Όταν η υπόθεση κρίθηκε επί της ουσίας στο Ανώτατο Δικαστήριο, με πλειοψηφία 7-2 ο νόμος κρίθηκε αντισυνταγματικός, ως αντίθετος στην ελευθερία της έκφρασης, γιατί δεν περιοριζόταν σε εμπορικές συναλλαγές (περιόριζε και τη μη εμπορική πορνογραφία στο διαδίκτυο), δεν περιείχε ορισμό του τι σημαίνει ‘αναξιοπρεπές’, παρέλειπε κάθε απαίτηση να μην έχει το υλικό το οποίο χαρακτηριζόταν ως εξαιρετικά προσβλητικό καμία κοινωνική αξία, δεν περιόριζε τις απαγορεύσεις σε συγκεκριμένους χρόνους ούτε τις βάσιζε σε κάποια αξιολόγηση που να αναφέρεται ειδικά στο νέο μέσο του διαδικτύου, στο οποίο πλήρως εφαρμόζεται η συνταγματική προστασία της ελευθερίας της έκφρασης (όπως δεν γινόταν, πχ στο ράδιο κλπ). Μετά την απόφαση του Δικαστηρίου, ο πρόεδρος Bush με μήνυμά του από τον Λευκό Οίκο δήλωσε ότι η κυβέρνηση θα μελετήσει προσεκτικά το ζήτημα, αλλά επίσης ότι το διαδίκτυο πρέπει να είναι ασφαλές για τα παιδιά, ώστε να μην καταλήξουν στα ‘κακόφημα’ μέρη του. Πάντως, η Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών εξέδωσε αμέσως μια δήλωση υπέρ της απόφασης, υποστηρίζοντας ότι ο νόμος παραβίαζε το δικαιώματα κατά το Library Bill of Rights.

Οι πιέσεις, όμως, των γονέων και άλλων φορέων προς τις βιβλιοθήκες να διαθέτουν τεχνολογικά φίλτρα και να εμποδίζουν την πρόσβαση των παιδιών τους σε πορνογραφικό διαδικτυακό υλικό συνεχίζονταν. Αυτές, βέβαια, ήσαν και οι πιέσεις και οι αναφορές που είχαν οδηγήσει καταρχήν την κυβέρνηση στην έκδοση του Communications Decency Act, καθώς υπήρχαν πολλές καταγγελίες ότι τα παιδιά ήταν συνεχώς εκτεθειμένα σε σχετικό βλαπτικό για αυτά υλικό. Ήδη είχαν εκδοθεί πολιτειακοί νόμοι επιβάλλοντας τα φίλτρα στις βιβλιοθήκες, προκαλώντας μεγάλες αντιδράσεις στις πολιτείες του Οχάιο, στη Βοστώνη, στη Φλόριδα και την Καλιφόρνια. Ο δήμαρχος της Βοστώνης, Thomas Menino, μετά από πολλές

καταγγελίες γονέων ότι τα παιδιά τους συνεχώς 'μελετούσαν' πορνογραφικές ιστοσελίδες στις δημόσιες βιβλιοθήκες, διέταξε (πριν ακυρωθεί ο παραπάνω νόμος) να τοποθετηθούν τεχνολογικά φίλτρα προστασίας και στις 200 βιβλιοθήκες της πόλης, ενώ μετά από αντιδράσεις, συμβιβάστηκε με το να επιτρέπει μόνο στα παιδιά που έφεραν γραπτή άδεια από τους γονείς τους να έχουν ανεξέλεγκτη πρόσβαση στο διαδίκτυο στις βιβλιοθήκες, διατηρώντας όμως τα φίλτρα στους υπολογιστές που βρίσκονταν στα τμήματα της βιβλιοθήκης για παιδιά. Η λύση συμβάδιζε με εκείνη που είχε προτείνει από την αρχή, με γράμμα του, ο δικηγόρος της Kathleen R., στην Καλιφόρνια, στην βιβλιοθήκη του Δήμου (ώστε να μην καταθέσει αγωγή κατά της βιβλιοθήκης): 'είτε χωρίστε τους υπολογιστές σε εκείνους για παιδιά και σε εκείνους για ενήλικες, και μπλοκάρετε με φίλτρα μόνο τους υπολογιστές για τα παιδιά, είτε ζητήστε από τα παιδιά να φέρουν έγγραφη συγκατάθεση των γονέων τους σε απεριόριστη πρόσβαση'. Η κύρια νομική βάση της ευθύνης της βιβλιοθήκης κατά την αγωγή ήταν αδικοπρακτικής φύσεως: η βιβλιοθήκη παραβίαζε την υποχρέωσή της να μην προξενεί βλάβες στα παιδιά που έβλεπαν μέσα στους χώρους της πορνογραφία στο διαδίκτυο.

Κατά έναν ειρωνικό τρόπο, το ζήτημα των φίλτρων είχε αρχικά προταθεί από τις ίδιες τις βιβλιοθήκες, στη δίκη στο Ανώτατο Δικαστήριο για την ακύρωση του Communications Decency Act του 1997, σαν μια εναλλακτική λύση σίγουρα λιγότερο επιβαρύνουσα τις βιβλιοθήκες από μια ευθεία επιβολή να ελέγχουν χωρίς τα φίλτρα τι βλέπει ο κάθε χρήστης στη βιβλιοθήκη (και εάν έβλεπε απαγορευμένο υλικό, να φέρουν ευθύνη για αυτό, σαν μεσάζοντες της επικοινωνίας). Η κυβέρνηση φαίνεται ότι 'άρπαξε' αυτό ακριβώς το επιχείρημα του ηπιότερου περιορισμού δικαιώματος, επιχείρημα των βιβλιοθηκών και τις εγκλώβισε μέσα σε αυτό: ο επόμενος νόμος που επίσης απασχόλησε μέχρι και το Ανώτατο Δικαστήριο ήταν πολύ πιο 'πονηρός' στη σύλληψή του.

2. Ο νόμος Child Internet Protection Act και η απόφαση American Library Association v. US, 2003

Η 'πονηριά' του νόμου Child Internet Protection Act σε σχέση με το φιλτράρισμα και τις βιβλιοθήκες ήταν η εξής: ο (νέος τότε) νόμος δεν επέβαλλε στις βιβλιοθήκες τη χρήση των φίλτρων. Απλά, καθόριζε ότι βιβλιοθήκες οι οποίες δεν τοποθετούσαν τα φίλτρα δεν θα μπορούσαν να εισπράξουν (σημαντικότερες) επιχορηγήσεις από ομοσπονδιακές πηγές χρημάτων. Λίγο πριν εκδοθεί, είχαν ήδη καταγγελθεί πάνω από 2.000 περιστατικά, στα οποία χρήστες βιβλιοθηκών αποκτούσαν συνεχώς πρόσβαση σε πορνογραφία μέσα από τους υπολογιστές, ενώ δεν έκαναν καν τον κόπο να αλλάξουν ιστοσελίδες φεύγοντας, ή να μην αφήσουν στους εκτυπωτές τυπωμένες σελίδες με πορνογραφικό υλικό (Burt : 2000). Ήδη πριν την ψήφιση του νόμου, το 17% των βιβλιοθηκών είχε ήδη προβεί στην τοποθέτηση των φίλτρων. Ο νόμος προσβλήθηκε αμέσως ως αντισυνταγματικός, λόγω της ελευθερίας λόγου και έκφρασης, με προσφεύγοντες την Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών, αλλά και την (πολύ ισχυρή) Αμερικανική Ένωση Ατομικών Δικαιωμάτων.

Οι προσφεύγοντες επικαλέστηκαν τα εξής, σε γενικές γραμμές: α. ο νόμος επιβάλλει μια σοβαρότατη ποινή στις βιβλιοθήκες που δεν επιθυμούν να φιλτράρουν το προσβάσιμο διαδικτυακό υλικό, οι οποίες είχαν όμως απόλυτη ανάγκη από τα

ομοσπονδιακά χρήματα για να λειτουργήσουν β. ποτέ πριν δεν είχε κριθεί δικαστικά ότι για να προστατέψουμε τους ανήλικους, προσβάλλουμε τα δικαιώματα των ενηλίκων και επιβάλλουμε στους ενήλικες να βλέπουν μόνο ό,τι βλέπουν και τα παιδιά γ. ο ενήλικας ενώ μπορεί αν ζητήσει από το προσωπικό της βιβλιοθήκης να απενεργοποιήσει το τεχνολογικό φίλτρο, δεν θα το κάνει, από συστολή και ντροπή δ. η πορνογραφία που δεν περιέχει λέξεις, αλλά μόνο εικόνες, δεν μπορεί να φιλτραριστεί ε. η πρόσβαση στο διαδίκτυο είναι όπως η πρόσβαση στη θάλασσα, στο πεζοδρόμιο, στο δρόμο-είναι αντισυνταγματικό ο πολίτης να ζητά άδεια για να περπατήσει στο δρόμο, όπως είναι αντισυνταγματικό να ζητά άδεια ('βγάλτε το φίλτρο') για να προβαίνει ελεύθερα σε αναζητήσεις στο διαδίκτυο στ. ο νόμος περιορίζει την πρόσβαση σε χιλιάδες σελίδες απολύτως νομίμου υλικού ζ. ο νόμος προσβάλλει και την αρχή της ισότητας, καθώς εκείνοι που θα στερηθούν την απεριόριστη πρόσβαση θα είναι περισσότερο οι ομάδες του πληθυσμού, οι οποίες δεν διαθέτουν προσωπική σύνδεση με το διαδίκτυο (οι φτωχοί, οι μαύροι, οι λατίνοι, οι μεξικανοί κλπ) θ. η απαγόρευση πρόσβασης σε υλικό που αποτελεί συνταγματικά προστατευόμενο λόγο σημαίνει μια δραματική αποξένωση από την εθνική κληρονομιά και τη συνταγματική παράδοση του έθνους.

Από την άλλη μεριά, η κυβέρνηση με τις ομάδες και φορείς στήριξης της συνταγματικότητας του νόμου παρουσίασαν συνοπτικά τα εξής επιχειρήματα: α. η αρχή της ελεύθερης πρόσβασης στο διαδίκτυο δεν έχει σαν σκοπό της την προστασία των δικαιωμάτων στην ελεύθερη έκφραση των εκδοτών ή όσων διατηρούν ηλεκτρονικές πορνογραφικές ιστοσελίδες β. η βιβλιοθήκη παρέχει την πρόσβαση στο διαδίκτυο για ενημερωτικούς, εκπαιδευτικούς και συναφείς σκοπούς και όχι για να προωθήσει παράνομες πορνογραφικές ιστοσελίδες γ. οι βιβλιοθήκες προβαίνουν σε λογοκρισία και δεν παραγγέλνουν πορνογραφικό υλικό σε μορφή βιβλίων ή περιοδικών, χωρίς ποτέ να αμφισβητηθεί η νομιμότητα της συγκεκριμένης πρακτικής δ. οι βιβλιοθηκονόμοι δεν έχουν την πρακτική δυνατότητα να ελέγξουν μια προς μια όλες τις ιστοσελίδες με ύποπτο πορνογραφικό υλικό για να εμποδίσουν την πρόσβαση μόνο σε αυτές τις ιστοσελίδες ε. οι βιβλιοθηκονόμοι δεν μπορούν να περιφέρονται μέσα στις βιβλιοθήκες ελέγχοντας στις οθόνες των υπολογιστών τι βλέπει ο κάθε χρήστης στ. τα χρήματα του δημοσίου πρέπει να δαπανώνται για σκοπούς που προωθούν το δημόσιο συμφέρον και όχι για να διευκολύνουν την πρόσβαση ατόμων σε παράνομο υλικό η. ο νόμος δεν επιβάλλει τα τεχνολογικά μέτρα φιλτραρίσματος, αλλά απλά απαγορεύει κάποιες μορφές χρηματοδότησης της βιβλιοθήκης που δεν επιβάλλει το φιλτράρισμα θ. οποιοσδήποτε ενήλικα επιθυμεί, μπορεί να ζητήσει την απενεργοποίηση του φίλτρου ι. το διαδίκτυο δεν έχει ακόμη αναδυθεί σε έννομο αγαθό ελεύθερη πρόσβασης όπως τα πεζοδρόμια κλπ-δεν έχει πίσω του μια ιστορία που να μπορεί να στηρίξει μια παρόμοια θέση.

Η αντιπαράθεση ήταν οξεία-ήταν σίγουρο ότι οι εννέα Δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου δεν επρόκειτο να εκδώσουν μια ομόφωνη απόφαση. Η πλειοψηφία τους, πάντως (οι έξι) έκριναν ότι ο νόμος ήταν συνταγματικός. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες που θα ήθελαν να ζητήσουν ομοσπονδιακές χρηματοδοτήσεις, έπρεπε να εγκαταστήσουν τεχνολογικά φίλτρα για την προστασία από την πορνογραφία. Η Kathleen R. φαίνεται ότι είχε κερδίσει, στο σημείο αυτό το παιχνίδι-οι γονείς μπορούσαν πλέον να στέλνουν τα παιδιά τους στις δημόσιες βιβλιοθήκες που τοποθέτησαν τα φίλτρα και να μην ανησυχούν εάν εκείνα εκτίθενται με τις ώρες στην πορνογραφία.

3. Ashcroft, Attorney General v. American Civil Liberties Union et al., 2004

Ο ‘πόλεμος’ για το έλεγχο της πρόσβασης στο διαδίκτυο όμως δεν είχε τελειώσει για τις ΗΠΑ. Η κυβέρνηση έκρινε ότι έπρεπε να προχωρήσει ένα σοβαρότατο βήμα πιο πέρα: να απαιτήσει γενικά από εκείνους που κερδοσκοπούν λόγω της παροχής πορνογραφικών ιστοσελίδων στο διαδίκτυο να επιβάλλουν κάποιον έλεγχο, ώστε να μην επιτρέπεται η πρόσβαση στους ανήλικους-όχι μόνο από τους υπολογιστές στις δημόσιες βιβλιοθήκες, αλλά από οπουδήποτε. Ο νόμος προστασίας των παιδιών από συγκεκριμένο διαδικτυακό υλικό ήταν ο Child Online Protection Act.. Εδώ, η κυβέρνηση, ενώ προσπάθησε με μεγάλη προσοχή να εφαρμόσει έναν νόμο σχεδιασμένο κατά τις ‘οδηγίες’ του ίδιου του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ στη *Reno* αλλά και στην παλαιότερη απόφαση, *Miller v. California*, δεν τα κατάφερε τελικά να τον ‘περάσει’, καθώς μετά από ανεπάλληλες διαδικασίες, αντιδράσεις, προσφυγές κλπ, τον εξαφάνισε το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ (όχι, βέβαια, ομόφωνα) ως αντισυνταγματικό, το 2004.

Ο νόμος αυτός αφορούσε μόνο την *εμπορική* πορνογραφία στο διαδίκτυο, εκείνους δηλαδή που κέρδιζαν χρήματα από τη μετάδοσή της και επέβαλλε τα εξής: όσοι εν γνώσει τους μετέδιδαν μέσω διαδικτύου, για εμπορικούς σκοπούς, υλικό που είναι βλαπτικό για τους ανήλικους, διέπρατταν ποινικό αδίκημα (με ποινή μέχρι έξι μήνες φυλάκιση και μέχρι 50.000 δολάρια πρόστιμο), εκτός εάν περιόριζαν την πρόσβαση στο υλικό που διέθεταν, με την απαίτηση να διαπιστώνεται η ενηλικότητα εκείνου που επιθυμεί την πρόσβαση αυτή. Η διαπίστωση αυτή της ενηλικότητας ήταν δυνατή ηλεκτρονικά, μέσω της απαίτησης να δοθούν τα στοιχεία μιας πιστωτικής κάρτας ή με άλλους εύλογους τρόπους. Ο νόμος, δηλαδή, ουσιαστικά δήλωνε το εξής: ‘εάν κερδίζεις χρήματα, μέσω της παροχής υλικού στο διαδίκτυο βλαπτικού για τους ανήλικους χρήστες, τότε πρέπει να προσπαθείς, τουλάχιστον, να διασφαλίσεις ότι δεν θα έχεις και ανήλικα ‘θύματα’- να πιστοποιείς ότι παρέχεις υπηρεσίες μόνο σε εκείνους, οι οποίοι θεωρητικά δεν βλάπτονται από το υλικό που τους παρέχεις. Ο νόμος δεν μπορούσε να επιβάλλει παρά μόνο μια προσπάθεια: σίγουρα, ο οποιοσδήποτε ανήλικος μπορεί να αντιγράψει τα στοιχεία της πιστωτικής κάρτας του πατέρα του και να τα χρησιμοποιήσει αντί για αυτόν, στο διαδίκτυο. Αναμφίβολα, ο νόμος στηριζόταν πολύ καλά στη βασική αρχή της ηθικής: μη βλάπτεις τους άλλους.

Αλλά οι ηθικές αρχές επιδέχονται διαφορετικές ερμηνείες από διαφορετικούς ανθρώπους και η άποψη (ειδικά όταν εμπλέκεται η ελευθερία της έκφρασης) των ‘συνήθως υπόπτων’, της Αμερικανικής Ένωσης Ατομικών Δικαιωμάτων και άλλων, γνωστών αντιθέτων σε κάθε προσπάθεια ελέγχου του διαδικτύου, ήταν πολύ διαφορετική. Το ζήτημα των τεχνολογικών φίλτρων, το οποίο τόσο πολύ είχε ενοχλήσει αυτές τις ομάδες όταν επρόκειτο να επιβληθούν, κατά κάποιον τρόπο, στις δημόσιες βιβλιοθήκες, τώρα μεταβλήθηκε σε κεντρικό επιχείρημα κατά της συνταγματικότητας του νόμου. Όταν περιορίζεται η ελευθερία της έκφρασης, υποστήριξε η Ένωση, πρέπει η κυβέρνηση να επιλέγει το πιο ήπιο μέτρο περιορισμού του ατομικού δικαιώματος. Στην παρούσα περίπτωση, υπάρχει λύση (μόνο σε αυτή την υπόθεση αποδεκτή!): η εγκατάσταση στα σπίτια των γονέων τεχνολογικών μέτρων φιλτραρίσματος του υλικού. Έτσι, δεν θα χρειάζεται όλος ο κόσμος να αποκαλύπτει την ταυτότητά του, ώστε να αποδείξει ότι είναι ενήλικας, για να αποκτήσει πρόσβαση σε εμπορικό πορνογραφικό υλικό, ενώ οποτεδήποτε θέλει κανείς, στο σπίτι του, απενεργοποιεί το φίλτρο. Ήταν μια άποψη που στο Ανώτατο

Δικαστήριο είχε ήδη υποστηριχθεί με επιτυχία στην παρόμοια υπόθεση, *US v. Playboy Entertainment Group, Inc.*

Πάντως, είναι δύσκολο να θεμελιωθεί ότι οι αποφάσεις *ALA v. US*, του 2003 και *Ashcroft v. ACLU*, του 2004, δυο σχετικές αποφάσεις μέσα σε έναν ουσιαστικά χρόνο, συνυπάρχουν αρμονικά στη νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ. Από τη μια μεριά, ουσιαστικά αναγνωρίζεται ότι στις δημόσιες βιβλιοθήκες πρέπει να απαγορεύεται, με συγκεκριμένο και πρακτικό τρόπο (με φίλτρα) η πρόσβαση των ανηλίκων στην πορνογραφία (μια πολιτική που ενθαρρύνεται σαφέστατα, ενώ η παράλειψη τοποθέτησης φίλτρων τελικά 'τιμωρείται'). Από την άλλη μεριά όμως, οι πάροχοι ασελγούς πορνογραφικού υλικού, προφανώς βλαπτικού για τα παιδιά, οι οποίοι κερδίζουν χρήματα από αυτή την 'καταπληκτική' δραστηριότητα, ελευθερώνονται και από την ελαχιστότατη υποχρέωση να ζητούν, με καλή πίστη, κάποια πιστοποίηση ηλικίας, ώστε να μη βλάπτουν τους ανήλικους, γιατί έχουν 'ανώτερο', προφανώς, συνταγματικό δικαίωμα να 'εκφράζονται' από το επίσης συνταγματικό δικαίωμα των παιδιών στην πνευματική τους ακεραιότητα. Ίσως το Ανώτατο Δικαστήριο να έκρινε ότι έπρεπε να 'ισοφαρίσει' την απώλεια, για τις βιβλιοθήκες και την Αμερικανική Ένωση Ατομικών Δικαιωμάτων, της *ALA v. US*, ίσως να έκρινε ότι έπρεπε, κάπως, να κοπάσει μια σημαντική αναταραχή μέσα στη χώρα, ενώ μπορεί, εάν η χρονική εκδίκαση των υποθέσεων στο Ανώτατο Δικαστήριο ήταν αντίστροφη, να είχαμε και τα ανάλογα αποτελέσματα. Το σαφές αποτέλεσμα τώρα για την κυβέρνηση των ΗΠΑ είναι ότι πρακτικά, είναι σχεδόν αδύνατο να ανασυντάξει έναν νόμο με στόχο την προστασία των ανηλίκων από την διαδικτυακή πορνογραφία, πολύ απλά γιατί κανείς δεν θα γνωρίζει με ασφάλεια τι ακριβώς να γράψει, για να ξεφύγει από μια προσφυγή λόγω αντισυνταγματικότητας.

Πόσο ευκρινέστερα να ορίσει το 'υλικό βλαπτικό για τους ανήλικους' από όσο επιχειρήθηκε, με αυστηρότητα και λεπτομέρεια, στον Child Online Protection Act, ώστε ο ορισμός να μην κριθεί αντισυνταγματικά αόριστος; Άλλωστε, όπως ανέφερα και παραπάνω, ο αμερικανός νομοθέτης είχε αντιγράψει verbatim τις σχετικές προϋποθέσεις που είχε θέσει το ίδιο το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ για το τι σημαίνει 'αισχρότητα' ('obscenity') υλικού (γενικά, αλλά και ειδικά για τους ανήλικους) κλπ σε παλαιότερες υποθέσεις (*Miller* και *Reno*)! Γνωρίζουμε, επίσης, ότι οι νομοθέτες είναι αδύνατο να συντάξουν νόμους χωρίς αόριστους, ασαφείς, τελικά, έννοιες, όπως 'βλάβη', 'σκοπός', 'καλή πίστη', 'άσεμνο', 'ανήθικο' (Μυλωνάς : 1991, 772), όπως γνωρίζουμε επίσης ότι η ανηθικότητα, σε πολλές μορφές της, αλλά σε όλες τις έννομες τάξεις ουσιαστικά καταρχήν απαγορεύεται. Επίσης, γνωρίζουμε θετικά ότι, όποια άποψη και εάν έχει κανείς για την αποτελεσματικότητα της ποινικοποίησης μιας συμπεριφοράς, χωρίς ειδικούς νόμους, συμπεριφορές που θα έπρεπε να είναι ποινικά κολάσιμες συνεχίζουν να υφίστανται.

4. Επιστροφή στο ελληνικό δίκαιο-βιβλιοθήκες και πορνογραφία

Είδαμε και παραπάνω ότι ο ελληνικός Κανονισμός Λειτουργίας Βιβλιοθηκών αφήνει (σιωπηρά, ουσιαστικά) ανοικτό το ενδεχόμενο του ελέγχου της πρόσβασης στο διαδίκτυο μέσα στις βιβλιοθήκες, κατά τους όρους 'λογοκρισίας' του υλικού γενικά, ενώ, όμως, δεν γίνεται καμία αναφορά στην πορνογραφία στο διαδίκτυο και στις σχετικές υποχρεώσεις, δυνατότητες κλπ της βιβλιοθήκης. Από το γενικό πνεύμα, πάντως, των διατάξεων του Κανονισμού προκύπτει ότι ο νομοθέτης επιβάλλει,

μάλλον, τον αυστηρό έλεγχο του υλικού της βιβλιοθήκης. Συγκεκριμένα, στο άρ. 2.1.2 τονίζεται ότι 'πρέπει με κάθε τρόπο να αποφεύγεται παντός είδους υλικό που έχει προφανή σκοπό τον θρησκευτικό προσηλυτισμό, την πολιτική προπαγάνδα, την υποβολή μίσους, την προσβολή συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού και την εμπορική κερδοσκοπία'. Επίσης, ειδικά για τα άτομα με ειδικές ανάγκες ο Κανονισμός ορίζει ότι οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης περιλαμβάνουν την διασφάλιση του υλικού του από την οποιαδήποτε ένταξη περιεχομένου προσβλητικού προς αυτά (4.8). Υλικό μπορεί να αποσύρεται όταν έχει αναχρονιστικό και ξεπερασμένο περιεχόμενο ή όταν ανακύπτει ζήτημα εγκυρότητας και ακρίβειας του περιεχομένου του (2.6).

Σαφής είναι, επομένως, ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου ως 'λογοκριτή', αν και συνήθως οι βιβλιοθηκονόμοι αρνούνται ότι έχουν αυτή την ελευθερία, καθώς, άλλωστε, το Σύνταγμα απαγορεύει (άρ. 14Σ), κατ' αρχήν, τη λογοκρισία. Μέσα στα παραπάνω πλαίσια, πάντως, είναι πολύ δύσκολο να υποστηριχθεί στην Ελλάδα ότι ο βιβλιοθηκονόμος δεν έχει ένα ευρύ σχετικό πεδίο δράσης, το οποίο κυμαίνεται από την απλή ευχέρεια ('αναχρονιστικό περιεχόμενο: αποσύρω') μέχρι-ίσως, κατά την ερμηνεία των διατάξεων-και την ουσιαστική επιβολή μη πρόσκτησης ή εξαφάνισης υλικού (αν πχ αυτό προσβάλλει τα άτομα με ειδικές ανάγκες) ενώ όλα αυτά, στηρίζονται σε θετικές διατάξεις νόμου (του Κανονισμού).

Ως προς την πορνογραφία, ως έντυπη, στην Ελλάδα απαγορεύεται η κυκλοφορία και η εμπορία ασέμων δημοσιευμάτων, ενώ το ίδιο το ελληνικό Σύνταγμα επιβάλλει την κατάσχεση ασέμων δημοσιευμάτων, τα οποία προσβάλλουν κατάφωρα τη δημόσια αιδώ. Το 2002, άλλωστε, με τον Ν. 3064/2002, προστέθηκε στα ποινικά αδικήματα η πορνογραφία ανηλίκων (348^A ΠΚ). Ακόμη, λοιπόν, και εάν στον Κανονισμό των βιβλιοθηκών δεν γίνεται ειδικά λόγος για την έντυπη κλπ πορνογραφία, είναι σαφές ότι αυτό το υλικό είναι γενικά παράνομο και δεν θα μπορούσε νόμιμα, επομένως, να αποτελέσει υλικό μιας δημόσιας βιβλιοθήκης. Ίσως οι παραπάνω διατάξεις, άλλωστε, να κρίθηκε ότι καλύπτουν το ζήτημα και, επομένως, δεν χρειαζόταν να γίνει στον Κανονισμό ειδική αναφορά σε πορνογραφικό υλικό. Άλλωστε, οι σχετικές αντιθέσεις στην Ελλάδα σίγουρα δεν μπορούν να συγκριθούν με εκείνες στις ΗΠΑ, καθώς, για παράδειγμα δεν υπάρχει εδώ μια παρόμοια με την αμερικανική, ένωση προστασίας ατομικών δικαιωμάτων. Εάν υπήρχε, θα μπορούσε να παρέμβει δυναμικά και να προσβάλλει τον ίδιο τον Κανονισμό, στο μέτρο που επιτρέπει τη λογοκρισία σε υλικό, πχ, με προφανή στόχο την πολιτική προπαγάνδα κλπ. Οπωσδήποτε, μια τέτοια αντίδραση θα ήταν αναμενόμενη στις ΗΠΑ, εάν θεσμοθετείτο ένας παρόμοιος Κανονισμός.

Οι ερωτήσεις, όμως, σχετικά με τις δυνατότητες των βιβλιοθηκονόμων ως προς διαδικτυακό υλικό παραμένουν, ενώ ο Κανονισμός αφήνει μια ευχέρεια, αλλά ουσιαστικά δεν λύνει το πρόβλημα. Εάν λοιπόν μια βιβλιοθήκη στην Ελλάδα δεν προβεί σε τεχνολογικό φιλτράρισμα του διαδικτυακού υλικού, ερωτάται εάν μπορεί να έχει, ως νομικό πρόσωπο για παράδειγμα, ευθύνη, αν ένας ανήλικος εν γνώσει των υπευθύνων βιβλιοθηκονόμων χρησιμοποιεί την πρόσβαση για να βλέπει πορνογραφικό υλικό. Η ευθύνη αυτή μπορεί να στηρίζεται στην αστική ευθύνη λόγω αδιοπραξίας, η οποία μπορεί να συνίσταται στα εξής:

-ευθύνη λόγω αμελούς συμπεριφοράς της βιβλιοθήκης, λόγω παραβίασης της υποχρέωσης να μην παράσχει πρόσβαση σε ανήλικους σε παράνομο πορνογραφικό υλικό (παραβίαση της γενικής υποχρέωσης πρόνοιας-Γεωργιάδης: 1999, 600)

-ευθύνη λόγω προσβολής του απολύτου δικαιώματος επιμέλειας του γονέα, καθώς επετράπη, εν γνώσει των υπευθύνων της βιβλιοθήκης, ότι ο ανήλικος βλέπει παράνομες πορνογραφικές ιστοσελίδες, η ελεύθερη πρόσβασή του και έκθεσή του σε παράνομο υλικό.

Ευθύνη για αμέλεια θα έχει, ίσως, ο βιβλιοθηκονόμος (η βιβλιοθήκη κλπ) εάν όφειλε και μπορούσε να προβλέψει ότι η παράλειψη (αποχή από έλεγχο παιδιού ή μη τοποθέτηση φίλτρων κλπ) θα προκαλούσε το ζημιογόνο αποτέλεσμα (έκθεση του παιδιού στους κινδύνους από τη θέαση των παράνομων πορνογραφικών διαδικτυακών ιστοσελίδων).

Ως προς τη δεύτερη κατασκευή, η μόνη ανάλογη, νομίζω, υπόθεση στην Ελλάδα (αφού συγκεκριμένος νόμος δεν υπάρχει) είναι μια καινοτόμα απόφαση του Αρείου Πάγου του 2002 (η 9), που δημοσιεύθηκε ευρέως. Η περίπτωση ήταν η εξής: συστηματικά και επανειλημμένα, ένας ανήλικος επισκεπτόταν ένα κατάστημα με τυχερά και τεχνικά παιχνίδια, ενώ ο νόμος απαγόρευε την είσοδο σε παρόμοια καταστήματα, για άτομα κάτω των 17 (όπως ο συγκεκριμένος). Μετά από επίσκεψη της αστυνομίας, ο ανήλικος οδηγήθηκε στο Δικαστήριο Ανηλίκων, ενώ ο ιδιοκτήτης του καταστήματος μνηύθηκε, μετά από επ' αυτοφώρω κατάληψή του να επιτρέψει χωρίς κανένα πρόβλημα την είσοδο σε ανήλικους (για προφανείς, κερδοσκοπικούς λόγους). Οι γονείς κατέθεσαν αγωγή εναντίον του ιδιοκτήτη, με τον ισχυρισμό ότι η παράνομη συμπεριφορά του είχε θίξει το απόλυτο δικαίωμά τους στην άσκηση της γονικής μέριμνας και της επιμέλειας του παιδιού τους και, επομένως, είχαν υποστεί ηθική βλάβη. Ο Άρειος Πάγος, στην Ολομέλειά του μετά από παραπομπή του ζητήματος από το καταρχήν αρμόδιο Τμήμα του λόγω της σπουδαιότητας του θέματος, με μια σχεδόν νέα για τα ελληνικά δεδομένα ερμηνεία, δέχθηκε την αγωγή και επιδίκασε 300.000δρχ. για ηθική βλάβη το 2002 (το αίτημα ανερχόταν στο 1εκ.δρχ.). Έτσι, συμπεριέλαβε στο απαιτούμενο παράνομο της συμπεριφοράς και την παραβίαση από τον Α., έστω, του (απολύτου) δικαιώματος του Β στην επιμέλεια του παιδιού του Γ (μέσω της παραβίασης του νόμου που απαγόρευε την είσοδο σε ανήλικους).

Υπάρχουν αναλογίες εδώ, με την υπόθεση του βιβλιοθηκονόμου που εν γνώσει του αφήνει έναν ανήλικο χρήστη να 'βλέπει' στο διαδίκτυο παράνομο πορνογραφικό υλικό; Θα μπορούσε ο γονέας να ισχυριστεί ότι η συμπεριφορά του βιβλιοθηκονόμου θίγει το συνταγματικό, απόλυτο δικαίωμά του στην επιμέλεια του παιδιού του, και ότι επομένως αυτομάτως προκαλεί στον γονέα ηθική βλάβη; Ο βιβλιοθηκονόμος δεν κερδίζει χρήματα, αφήνοντας ελεύθερο τον ανήλικο μέσα στο διαδίκτυο και το διαδίκτυο δεν είναι κατάστημα,. Οι ευθύνες του, κατά τον Κανονισμό, περιορίζονται ουσιαστικά στην παροχή έγκυρου, ακριβούς και έγκαιρου υλικού. Η λογοκρισία που επιτρέπεται (όχι σαν 'λογοκρισία' βέβαια) κατά τον Κανονισμό, επιτρέπεται μεν, αλλά δεν επιβάλλεται κατά το γράμμα του νόμου σαν νομική υποχρέωση, η παραβίαση της οποίας θα μπορούσε να επιφέρει αστική ευθύνη. Δεν προκύπτει από τον Κανονισμό ότι οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να έχουν την εποπτεία των παιδιών-χρηστών της βιβλιοθήκης. Αλλά και ο ιδιοκτήτης του καταστήματος που αναφέραμε παραπάνω, δεν κατηγορήθηκε γιατί όφειλε να εποπτεύει συνεχώς τον ανήλικο-όφειλε μόνο να του απαγορεύσει την είσοδο. Πιθανώς και οι βιβλιοθηκονόμοι στην Ελλάδα να υποστηρίξουν, με ένταση, όπως στις ΗΠΑ, ότι το πρωταρχικό καθήκον ελέγχου του τι βλέπει ένα παιδί στο διαδίκτυο δεν μπορεί να επιρρίπτεται σε αυτούς, αλλά στους γονείς του, να κατηγορήσουν τους

γονείς για πλημμελή εποπτεία, όπως κατηγορήσαν και την Kathleen R., τη μητέρα του δωδεκάχρονου Brandon, ότι επιχείρησε να επιρρίψει τις δικές της ευθύνες για τις πράξεις του γιού της στη βιβλιοθήκη.

Από την άλλη μεριά, κανείς (ούτε βέβαια οι βιβλιοθηκονόμοι) δεν μπορεί να παραβιάζει το απόλυτο δικαίωμα των γονέων στην επιμέλεια του παιδιού τους. Τα απόλυτα δικαιώματα ονομάζονται απόλυτα ακριβώς επειδή απαγορεύουν σε οποιονδήποτε να τα προσβάλλει. Συνιστά όμως, η εν γνώσει του βιβλιοθηκονόμου ανοχή (ίσως και αδιαφορία), ως προς την πράξη του ανηλίκου, παραβίαση του δικαιώματος του γονέα; Αν κατά τον Άρειο Πάγο, η παράνομη είσοδος του ανήλικου παιδιού σε κατάσταση με τυχερά παιχνίδια σαν πράξη προσβάλλει το απόλυτο δικαίωμα της γονικής μέριμνας, το ίδιο δεν ισχύει για την εικονική ‘είσοδο’ του παιδιού σε παράνομη διαδικτυακή πορνογραφία; Οπωσδήποτε. Το ερώτημα μετατίθεται στο εάν ο βιβλιοθηκονόμος όφειλε να ελέγξει την πρόσβαση. Μια βιβλιοθήκη μπορεί, κατά την ΑΚ914, να θεωρηθεί υπεύθυνη να αποζημιώσει ένα παιδί, εάν πχ τα χαλιά της δεν είναι στέρα και το παιδί πέσει και χτυπήσει. Στον φυσικό κόσμο, και σε ό,τι έχει σχέση με απτή, φυσική ζημία, μπορεί να σταθεί η υποχρέωση αποζημίωσης, λόγω παραβίασης του καθήκοντος επιμέλειας προς το παιδί-χρήστη. Αλλά το ταξίδι του παιδιού στον εικονικό κόσμο του διαδικτύου, μέσα σε παράνομες πορνογραφικές ιστοσελίδες, μπορεί να κριθεί με τα ίδια μέτρα, όταν το ζητούμενο είναι ειδικά η τυχόν ευθύνη της βιβλιοθήκης για αμέλεια, όπως ευθύνεται όταν το παιδί περπατά μέσα στη βιβλιοθήκη και δεν πρέπει να υποστεί σωματική βλάβη από την αμέλεια των υπευθύνων; Οι αναλογίες και οι συγκρίσεις μεταξύ των νόμων που αφορούν τον φυσικό κόσμο και εκείνων που μπορεί να εφαρμόζονται στο διαδίκτυο, ενώ είναι συνηθέστερες και ευλόγως αναμενόμενες (κυρίως από δικηγόρους που συνεχώς, λόγω του επαγγέλματος, αναζητούν την πιο κατάλληλη νομική θεωρία για τα πραγματικά περιστατικά που τους απασχολούν) δεν έχουν καταλήξει μέχρι σήμερα σε σταθερά και ασφαλή νομικά συμπεράσματα.

Ποιες είναι και ποιες θα έπρεπε να είναι οι υποχρεώσεις των βιβλιοθηκονόμων-νομικές και ηθικές; Τι ‘σημαίνει’, τι ‘επαγγέλλεται’ ειδικά το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου; Η μετάθεση ευθυνών είναι πάντοτε μια εύλογη αντίδραση, ιδιαίτερα εύλογη μάλιστα σε ένα επάγγελμα το οποίο γενικά δεν θεωρείται ότι αμείβεται όπως θα έπρεπε. Είναι γνωστό ότι οι βιβλιοθηκονόμοι απαντούν ότι ‘είναι ευθύνη των γονέων, να μιλήσουν με τα παιδιά τους για το τι θα βλέπουν στο διαδίκτυο’, ή ότι ‘μας χρησιμοποιούν σαν εργαλείο λογοκρισίας..μας έβαλαν σε μια τρομερή θέση...’. Οι γονείς ισχυρίζονται ότι ούτε εφικτό είναι, ούτε εύλογο, κάθε φορά που ένα παιδί επισκέπτεται τη βιβλιοθήκη για να ‘σερφάρει’ στο διαδίκτυο, να απαιτείται να συνοδεύεται από τον γονέα του, ο οποίος θα παίζει (εάν ευκαιρεί να αφήσει, βέβαια, τη δουλειά του για να συνοδεύει τον ανήλικο στη βιβλιοθήκη) τον ‘απαίσιο’ ρόλο του λογοκριτή στο ίδιο του το παιδί. Στις ΗΠΑ, όπου έχει επισταμένως ασχοληθεί με το θέμα και η κυβέρνηση και οι ενώσεις προστασίας ατομικών δικαιωμάτων κλπ λύση ικανοποιητική για όλους δεν έχει βρεθεί.

Πραγματικά βρισκόμαστε μπροστά σε ένα ιδιαίτερα δυσεπίλυτο νομικό πρόβλημα, αλλά τουλάχιστον δεν πρέπει να αγνοήσουμε, κατά την επιχείρηση επίλυσής του, το ότι η λύση που θα δοθεί θα αντικατοπτρίζει μια συγκεκριμένη ισορροπία και ένα συγκεκριμένο μήνυμα του νόμου προς όλους τους ενδιαφερόμενους. Μια νομική λύση που θα απήλλασσε από κάθε ευθύνη τους βιβλιοθηκονόμους, εάν τα παιδιά-χρήστες ‘σερφάρουν’ εν γνώσει τους σε

διαδικτυακές πορνογραφικές ιστοσελίδες, αντανakλά ουσιαστικά μια πολιτική επιλογή, κατά την οποία το κράτος ‘διαφεύγει’ και επιρρίπτει ευθύνες μόνο στους γονείς. Αντανakλά επίσης και ποιος ‘χάνει’, στη σύγκριση της πιθανής (ή βέβαιης) βλάβης ενός ανηλίκου με μια πολύ ύποπτη, κατά την άποψή μου, ελευθερία λόγου (σε όποια έννομη τάξη τυχόν ισχύει αυτή η προστασία) όσων εκφράζονται με τη δημοσίευση στο διαδίκτυο της πορνογραφίας, έστω όταν αυτή δεν είναι ‘άσεμνη’, κατά τους όρους του ελληνικού Συντάγματος και του Ν. 2306/1953.

Στις ΗΠΑ μέχρι τώρα το κράτος δεν κατόρθωσε καν να περιορίσει στο ελάχιστο την ‘ελευθερία’ της διαδικτυακής εμπορικής, μάλιστα, πορνογραφίας-ούτε με την απαίτηση της επιβολής μιας καλόπιστης απόπειρας πιστοποίησης της ηλικίας του χρήστη. Πρόκειται ουσιαστικά για μια πολιτική αντίληψη, για το πώς πρέπει να είναι μια κοινωνία-ποιος οφείλει και ποιος δεν οφείλει να προστατεύει τα πιο αδύναμα μέλη της από σοβαρές, όμως, πιθανές ή και βέβαιες βλάβες. Επομένως, οπωσδήποτε, η επιλογή θα αφήσει το στίγμα της ως προς το εάν, πότε και πως το κοινό καλό, το δημόσιο συμφέρον, με την ειδική μορφή της προστασίας των παιδιών σαν σύνολο, μπορεί, ή δεν μπορεί να επικρατήσει έναντι υπόπτων, εδώ, ατομικών δικαιωμάτων λόγου των ενηλίκων. Αντικατοπτρίζει επίσης τον βαθμό κατανόησης και συνειδητοποίησης του μεγέθους της απειλούμενης βλάβης από την πορνογραφία, και ειδικά για τα παιδιά.

Η (ορθή και ενθαρρυντική για την Ελλάδα) απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου που ανέφερα, η 9/2002, αποτελεί και αυτή έναν (ελληνικό) δείκτη για τις παραπάνω ισορροπίες. Η πολιτική τοποθέτηση που διαφαίνεται από τον Κανονισμό των βιβλιοθηκών, αν και δεν αναφέρεται ειδικά στα παιδιά, την πορνογραφία και το διαδίκτυο, σαφώς κινείται στις ίδιες αυτές κατευθύνσεις. Η επιλογή θα δείξει εάν μια κοινωνία αντιμετωπίζει έναν βιβλιοθηκονόμο που εμποδίζει ένα παιδί-χρήστη να βλέπει πορνογραφία στο διαδίκτυο είναι ένα ‘γεράκι’ που αγρυπνά πάνω από τον ώμο του, για να ελέγξει τη χρήση που κάνει στο διαδίκτυο, ή, αντίθετα, ένας εντεταλμένος εκπρόσωπος του κοινωνικού συνόλου, υποχρεωμένος, ηθικά, νομικά, επαγγελματικά, να προστατεύσει τα δικαιώματα των ανηλίκων που δρουν στον χώρο της βιβλιοθήκης στην πνευματική τους υγεία.

5. Η προστασία των παιδιών από την πορνογραφία και το είδος της βλάβης – τελικές παρατηρήσεις

Η συζήτηση για τα τεχνολογικά φίλτρα περιορισμού διαδικτυακού υλικού στις βιβλιοθήκες στις ΗΠΑ έχει σταθερά επικεντρωθεί στην ερμηνεία της Πρώτης Τροποποίησης περί ελευθερίας της έκφρασης. Είναι σαφής η προσπάθεια όλων των αντιπάλων της ρύθμισης να θυμίζουν σε όλους το σκοτεινό παρελθόν της λογοκρισίας των βιβλίων. Εκτός αυτού, αμφισβητείται και η ίδια η ειλικρινής πρόθεση προστασίας των ανηλίκων. Αλλά, ενώ η έλλειψη της πρόθεσης αυτής είναι οπωσδήποτε πολύ δύσκολο να αποδειχθεί στην πράξη, αλλά και αδιάφορο νομικά (το κίνητρο), εκείνο που δυστυχώς συνήθως λείπει στα σχετικά κείμενα είναι μια συγκεκριμένη αναφορά και ανάλυση της βλάβης των ανηλίκων από την έκθεσή τους σε πορνογραφικό υλικό. Υποστηρίζεται, μάλιστα, ότι τουλάχιστον οι έφηβοι ενεργητικά αναζητούν το υλικό αυτό, και δεν ‘πέφτουν’ απλά πάνω του, όταν ‘σερφάρουν’ στο διαδίκτυο), όμως έχουμε πολλά στοιχεία ακριβώς για το αντίθετο.

Όταν, βέβαια, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ έχει φτάσει να δηλώνει το 2002 ότι υπάρχουν και 'έργα' παιδικής πορνογραφίας τα οποία έχουν σημαντική (καλλιτεχνική) 'αξία', καταλαβαίνουμε τις σημαντικές δυσκολίες που πρέπει να αντιμετωπισθούν, προκειμένου να γίνει κατανοητή η παραπάνω βλάβη σε όλους. Άλλωστε, έχει συχνά τονιστεί ότι ο 'λόγος' από μόνος του δεν μπορεί να προκαλέσει ζημία-ότι ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ του 'λόγου' αυτού και μιας παράνομης πράξης (πχ παιδική πορνογραφία-παιδοφιλικές πράξεις) είναι έμμεσος και εξαρτάται από άλλες προϋποθέσεις. Η πορνογραφία, κατά τις θέσεις αυτές, ακόμη και η παιδική πορνογραφία, όταν τη βλέπει ένα παιδί, αντιστοιχεί μόνο στην πιθανότητα μιας βλάβης, στην αύξηση ενός κινδύνου, αλλά δεν αποτελεί, δεν συνιστά βλάβη από μόνη της.

Δεν είναι καθόλου σίγουρο, πάντως, ότι τα πράγματα έχουν ακριβώς έτσι. Η πρόσβαση του παιδιού σε πορνογραφικό υλικό αναφέρεται σε έναν 'λόγο' μοναδικό-οι εικόνες αυτές '...λόγω της σύγχυσης που προκαλούν, βιάζουν το παιδί, το κακοποιούν και δεν του επιτρέπουν να πει 'όχι'...'. Εάν ανατρέξουμε στο πολύ σύγχρονο δίκαιο μέχρι σήμερα, που αφορά τα (αστικά) αδικήματα λόγω εσφαλμένης ή επικίνδυνης πληροφορίας (τα αποκαλούμενα 'infotorts'), θα δούμε για παράδειγμα πολλές περιπτώσεις όπου ο 'λόγος', 'μόνος του, παρακίνησε/υποβοήθησε τον δέκτη του σε σημαντικότερα εγκλήματα/αδικήματα.. Ο 'λόγος', λοιπόν, δεν είναι πάντοτε όσο 'αδύναμος', 'αθώος' και 'ακίνδυνος' όσο μπορεί να υποστηρίζεται. Εκτός από αυτό, η διαδικτυακή επαφή των παιδιών σε πορνογραφικές ιστοσελίδες ενέχει τον σοβαρό κίνδυνο να καταλήξουν να επικοινωνούν με παιδεραστές, οι οποίοι παριστάνουν ότι είναι και εκείνοι παιδιά, με τελικό στόχο την κακοποίηση, με κάποιον τρόπο, του παιδιού που επικοινωνεί μαζί τους. Επίσης, πρέπει να γνωρίζουμε ότι υπάρχουν σελίδες στο διαδίκτυο, όπου εκτίθενται οι φιλοσοφικές πεποιθήσεις των παιδεραστών, που προσπαθούν να τεκμηριώσουν τη σεξουαλική σχέση μεταξύ ενός παιδιού και ενός ενήλικα, καθώς και τις παρεκκλίνουσες σεξουαλικές συμπεριφορές διαφόρων μορφών ανεξαρτήτως ηλικίας.

Στην Ελλάδα, πάντως, ουσιαστικά η κυκλοφορία κλπ ασέμνων δημοσιευμάτων τιμωρείται. Η ελληνική νομολογία, σε σχέση με τα παράνομα άσεμνα απαγορευμένα δημοσιεύματα, ταινίες κ.λπ. έχει κατ' επανάληψη τονίσει ότι αυτά μπορούν να διεγείρουν τη 'νοσηρή φαντασία ως και τα κατώτερα ένστικτα και ορέξεις των θεατών και να τους ωθήσει στην ακολασία..', ότι το έγκλημα των σχετικών διατάξεων είναι αφηρημένης διακινδύνευσης, καθώς τα απαγορευμένα άσεμνα έργα κλπ μπορούν να εξάψουν τη φαντασία των θεατών '...με κατεύθυνση την παρώθησή τους προς την ακολασία και ενδεχομένως σε αντίστοιχες αξιόποινες πράξεις..', και ότι τα έργα αυτά '...προκαλούν στους αναγνώστες σεξουαλική περιέργεια και έξαρση του αισθησιασμού καθώς και μεγάλο ερεθισμό της φαντασίας των νεαρών ιδίως ατόμων...'. Σαφής είναι ο κίνδυνος, κατά τα παραπάνω, που απειλεί όχι μόνο τους ανηλίκους, αλλά και όλους τους ενήλικες. Ίσως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου να έχει δίκιο, τονίζοντας την προτεραιότητα, ως προς το κριτήριο, της δημιουργίας απέχθειας και της προσβολής της σεξουαλικής ευπρέπειας, έναντι της 'διέγερσης των κατωτέρων ενστίκτων'..

Πρόκειται, νομίζω, τελικά για ζητήματα ορολογίας που δεν αγγίζουν τη βασική αρχή της απαγόρευσης και της αναγνώρισης μιας βλάβης που πρέπει, μάλιστα, κατά τον ελληνικό νόμο και τον Άρειο Πάγο να τιμωρείται ποινικά, ανεξαρτήτως της ηλικίας των προστατευόμενων προσώπων. Όσο κι εάν

υποστηρίζεται η ανάγκη διαμόρφωσης πιο συγχρόνων κριτηρίων για το 'άσεμνο', τελικά σταθερή είναι η σχετική νομολογία του Αρείου Πάγου. Επίσης, οι θέσεις πολλών θεωρητικών και οπωσδήποτε των φεμινιστριών στις ΗΠΑ, υπήρξαν πάντοτε κάθετα, έντονα και πολύ πειστικά κατά την άποψή μου, αντίθετες προς ερμηνείες που υποτιμούν το είδος της βλάβης ειδικά από την πορνογραφία.

Πάντως, μόνο όταν αυτή η βλάβη πλήρως αναλυθεί, τονιστεί, εκτεθεί και γίνει κοινά αποδεκτή μπορεί να γίνει επίσης κατανοητό γιατί το επιχείρημα, για παράδειγμα, ότι τα τεχνολογικά φίλτρα εμποδίζουν την πρόσβαση, εκτός από την πορνογραφία, και σε πολλές 'νόμιμες' ιστοσελίδες, ενώ μπορεί να αναφέρεται σε πραγματικό γεγονός (βέβαια, η κατάσταση αυτή μπορεί συνεχώς να διαφοροποιείται, λόγω των εξελίξεων της τεχνολογίας, και εφόσον δοθούν τα κίνητρα προς αυτή την εξέλιξη βέβαια), τελικά ίσως είναι τελικά αδιάφορο, σαν επιχείρημα, μπροστά στο μέγεθος της επαπειλούμενης βλάβης στους ανηλίκους-χρήστες της βιβλιοθήκης. Άλλωστε, 'δεν ζούμε σε έναν τέλειο κόσμο, όπου το δίκαιο ή η πραγματικότητα να επιτρέπει ή μας ενθαρρύνει μόνο προς τέλειες λύσεις'.

Η βιβλιοθηκονομία, τέλος, είναι ένα επάγγελμα που θεωρείται κατεξοχήν, μέχρι σήμερα, γυναικείο (ανεξαρτήτως εάν αυτό είναι καλό, κακό κλπ). Θα ήταν ειρωνικό, τελικά, εάν τελικά οι γυναίκες-βιβλιοθηκονόμοι, σαν σύνολο, κατέληγαν να υποστηρίζουν το σύννομο της ελεύθερης πρόσβασης των ανηλίκων σε πορνογραφικές ιστοσελίδες μέσα στις βιβλιοθήκες, αφήνοντάς τους έκθετους, τελικά, σε βλάβες οι οποίες έχει θεωρηθεί ότι συνδέονται με εγκλήματα/αδικήματα ειδικά κατά των γυναικών και των παιδιών. Τέλος, είναι βέβαιο ότι, όταν αυτά τα αδικήματα επιπλέον συνδέονται με τη χρήση διαδικτύου,, είναι και εξαιρετικά δυσχερές να αντιμετωπιστούν ποινικά, τη στιγμή όμως που προσβάλλουν τα πιο ευάλωτα μέλη της κοινωνίας, τα οποία ταυτόχρονα είναι το μέλλον της.

Βιβλιογραφία

Γεωργιάδης (2003), *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*

Γεωργιάδης (1999), *Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος*

Ηλιοπούλου-Στράγγα (1990), *Η 'τριτενέργεια' των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων*

Ζερή (1992), Φεμινισμός, πορνογραφία και ελευθερία της γνώμης, *ΤοΣ*, 655

Κανελλοπούλου-Μπότη (2003), Η προσβολή της πιθανότητας ως περιουσιακή ζημία ή ηθική βλάβη, σκέψεις με αφορμή υποθέσεις ιατρικής ευθύνης για απώλεια ευκαιρίας επιβίωσης ή αποφυγής σωματικής βλάβης, *ΚριτΕ* (2), 253

Κανελλοπούλου-Μπότη (2001), Συνταγματικές αδικοπραξίες. *ΙονΕπΔ*, 75

Καράκωστας (2003), *Δίκαιο και Internet*

Κατρούγκαλος (2001) Νομική και πολιτική σημασία της αναθεώρησης του άρ. 25 του Συντάγματος, *ΔτΑ*, 468

Μυλωνάς (1991), Η υπόθεση Muller, μια άποψη του ΕυρΔΔΑ για τα άσεμνα, σημεία αναφοράς για την ελληνική νομολογία *ΠοινΧρ ΜΑ*, 772

Χρυσόγονος (2001), *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*

Becker, Bowman & Torrey, *Feminist Jurisprudence, Taking Women Seriously*, 1994

Buchanan (2004), The Internet as Friend or Foe of Intellectual Freedom, *IJIE*, 2, 2

Burt (2000), *Uncovering Internet Pornography in America's Libraries*

McKinnon (1983), *Only Words*

Chambers & Myall (1994), *Women and Values in American Librarianship*

Dunaigre (2000), *Η σιωπή του παιδιού, Η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών και παιδοφιλία στο Ιντερνέτ*, 173

Eatsbrook (1996), Cyberspace and the Law of the Horse, *UChiLegalF* 207

Etzioni (1993), *The Limits of Privacy*

Hunter (2003), Cyberspace as Space and the Tragedy of the Anticommons, 92 *Calif.LRev.*

Katz (1983), *The Silent World of Doctor and Patient*

Lessig (1999), The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach, *HarvLRev*, 500

Winter (1988), *The Culture and Control of Expertise: Toward a Sociological Understanding of Librarianship* (3)

Hauptman (1979), *Ethical Commitment and the Professions*, *Catholic Library World* (51), 198

Rhode (1989), *Justice and Gender*